

РЮНОСКЕ АКУТАГАВА НОСНАТА КЪРПИЧКА

Превод от японски: Дора Барова, 1986

chitanka.info

Професор Хасегава Киндзо от юридическия факултет на Токийския имперски университет седеше изтегнат в плетеното кресло на верандата и четеше „Драматургия“ на Стриндберг.

Специалността на професора бе изучаване на колониалната политика. Ето защо читателите навярно ще се учудят на факта, че той чете Стриндберговата „Драматургия“. Ала освен като учен професорът се ползуваше и с известност на педагог и стига да намереше свободно време, непременно преглеждаше и книги, които, макар да нямаха пряко отношение към специалността му, бяха в известна степен сродни с мислите и чувствата на съвременните студенти. Тази всъщност бе и причината да си направи неотдавна труда да прочете „De profundis“ и „Intentions“ на Оскар Уайлд — предпочитани заглавия от учениците на средното специално училище, на което професор Хасегава беше по съвместителство директор^[1]. Ето що за човек беше професорът и затова не бе никак странно, че изтегнат на верандата, сега той четеше труд върху съвременната европейска драматургия и европейските артисти. Още повече че сред студентите му имаше не само такива, които пишеха статии за Ибсен, Стриндберг и Метерлинк, а и ентузиастични, обладани от идеята да последват примера на тези драматурзи и да направят писането на драми своя житейска съдба.

След всяка особено интересна глава професорът отпускате тома с жълта платнена подвързия на коленете си и втренчваше разсеян поглед във висящия от тавана фенер-гифу^[2]. Странно обаче, че при това Стриндберг напускате моментално мислите му и вместо него в съзнанието на професора се явяваше жена му, заедно с която бяха купили фенера. Хасегава Киндзо се бе оженил по време на обучението си в Америка и жена му беше, естествено, американка, но обичаше Япония и японците точно толкова, колкото и самият той. Особено ѝ харесваха изисканите произведения на японското приложно изкуство. Тъй че окаченият на верандата фенер-гифу говореше не толкова за вкусовете на професора, колкото за слабостта на жена му към всичко японско.

Отпуснеше ли книгата, професор Хасегава се размисляше за жена си, за фенера-гифу и за японската култура, намерила отражение във въпросния фенер. Професорът вярваше твърдо, че през последните петнадесет години японската култура е постигнала в материално отношение забележителен напредък. Затова пък в духовно и дума не

можеше да става за нещо, което би могло да се възприеме като прогрес. В известен смисъл се долавяше дори упадък. Въпросът бе какво конкретно да направи, за да намери средство за преустановяване на този упадък и по този начин да изпълни първостепенния си дълг на съвременен мислител. Професорът стигна впрочем до заключението, че единственото възможно средство е специфично японското учение бушидо^[3]. Бушидо не биваше в никакъв случай да се тълкува като ограничена нравственост на един островен народ. Тъкмо обратното — то съдържаше дори черти, сходни с християнския дух на Америка и Европа. Ето защо, ако търсенията на съвременната японска мисъл тръгнаха, да речем, от принципите на бушидо, резултатите биха били от полза не само за духовната култура на Япония. Впоследствие, разсъждаваше професорът, това неминуемо би облекчило взаимното разбиране между японския народ и народите на Америка и Европа. И навярно би спомогнало дори за запазването на световния мир... Професор Хасегава открай време мечтаеше да се нагърби с ролята на своего рода мост между Изтока и Запада. Затова никак не му беше неприятно, че жена му, фенерът-гифу и японската култура, намерила отражение във въпросния фенер, си съжителствуват хармонично в съзнанието му.

Душата му се изпълни вече неизвестно за кой път с чувство на дълбоко удовлетворение. Но изведнъж си даде сметка, че макар да чете, мислите му са твърде далеч от Стриндберг, затова разтърси обезсърчен глава и отново се съсредоточи върху страниците със ситен шрифт. В абзаца, който зачете, се казваше:

„Когато актьорът намери сполучлив израз на някое съвършено тривиално чувство и откритието му се увенчае с успех, впоследствие той непрестанно го експлоатира, било то уместно или не, първо, защото така му е по-удобно и, второ, защото му гарантира със сигурност овациите на публиката. Ето впрочем какво значи сценичен похват...“

Професорът бе поначало равнодушен към изкуството и особено към драматичното и досега бе ходил броени пъти на представления дори на националния театър. Веднъж в разказа на свой студент се натъкна на името Байко. Името не му говореше абсолютно нищо, при все че Хасегава Киндзо се гордееше с ерудицията си. Ето защо при случай побърза да попита студента:

— Кой впрочем е този Байко, колега?

— Байко ли?... Байко е актьор от Имперския театър в Маруноучи. В момента изпълнява ролята на Мисао в десета картина на пиесата „Тайкоки“^[4] — отвърна почтително облеченият в евтина хакама младеж.

Това всъщност обяснява защо професорът нямаше и собствено мнение за разните стилове на сценична игра, които непринуденото, но силно въздействащото перо на Стриндберг подлагаше на безпристрастен анализ. Трудът на големия драматург го вълнуваше дотолкова, доколкото будеше в съзнанието му асоциации с постановките, които бе гледал в чужбина. С други думи, той четеше „Драматургия“ приблизително с интереса, с който някой прогимназиален учител чете в оригинал пиесите на Бърнард Шоу, за да намери идиоми. Но макар и превратен, интересът си е интерес.

От тавана на верандата се спускаше все още незапалил фенерът-гифу. А изтегнат в плетеното креело, професор Хасегава Киндзо четеше „Драматургия“ на Стриндберг. Тази картина веднага, предполагам, ще подскаже на читателите, че действието в нашия разказ се развива в следобедните часове на един дълъг ден в началото на лятото. Това обаче не означава, че професорът изнемогваше от скука. Да се тълкуват така думите ми означава да се изопачат преднамерено чувствата, с които пиша... Ала ето че тъкмо тук нашият герой се оказва принуден да прекъсне Стриндберг насред фразата — прислужницата внезапно прекрати невинното му развлечение, като влезе да съобщи, че го търсят. Колкото и дълъг да бе денят, хората очевидно не се успокояваха, докато не измъчат професора с проблеми...

Той отмести книгата и хвърли поглед на визитката, която прислужницата му подаде. На картончето с цвят на слонова кост бе изписано ситно „Нишияма Ацуко“. Май не познаваше такава жена. Професорът общуваше с твърде много хора, затова, докато ставаше от креслото, прекара за всеки случай през ума си всички имена, които успя да си припомни. Но така и не се сети коя може да е Нишияма Ацуко.

После мушна визитката вместо отбелязка в книгата, остави я на креслото, пооправи припряно лекото си копринено кимоно и отново хвърли бърз поглед към висящия пред лицето му фенер. С всеки,

предполагам, е така — в подобни случаи по-нетърпелив е не гостът, принуден да чака, а домакинът, който кара да го чакат. А тъй като професор Хасегава беше и бездруго изключително благовъзпитан човек, то не е нужно да обясняваме специално душевното му състояние дори когато не ставаше дума за непознати като днешната посетителка.

И така, след като изчака точно колкото е нужно, професорът най-сетне отвори вратата на гостната. Влезе, отлепи ръка от дръжката и почти едновременно с това посетителката — около четиридесетгодишна дама, скочи от мястото си. Сивосинкавото ѝ кимоно от тънка коприна бе тъй изискано, че професорът дори не успя да го прецени. Черно тюлено хаори^[5] прикриваше леко гърдите ѝ, а отпред, там, където се срещаха двете предници, се провиждаше нефритова висулка във формата на лешник, окачена на шнура върху пояса на кимоното.

Дори професорът, който обикновено не обръщаше внимание на такива подробности, веднага забеляза, че прическата ѝ е „марумаге“^[6]. Гостенката имаше характерно японско кръгло лице с кехлибарен оттенък на кожата и целият ѝ вид говореше, че е умна и интелигентна съпруга и майка. Впрочем още при първия бегъл поглед професор Хасегава изпита чувството, че някъде вече е виждал това лице.

— Хасегава — представи се любезно той с мисълта, че ако действително са се срещали, гостенката сама ще му напомни за това.

— Аз съм майката на Нишияма Кен'ичиро — произнесе отчетливо дамата и на свой ред се поклони вежливо.

Професорът, разбира се, помнеше Нишияма Кен'ичиро — един от студентите, които пишеха статии за Ибсен и Стриндберг. Нишияма, ако не го лъжеше паметта, изучаваше немско право, но от първите дни в университета прояви интерес към проблемите на идеологията и започна да посещава често професора. През пролетта обаче получи перитонит и постъпи на лечение в университетската болница. Впрочем професор Хасегава се бе отбивал на два пъти да го види. Значи неслучайно му се стори, че е виждал някъде тази жена. Темпераментният младеж с гъсти вежди и дамата си приличаха поразително, като две капки вода.

— А-а, на Нишияма значи. Да, да... — Професорът кимна и посочи на гостенката стола от другата страна на салонната масичка. —

Моля, заповядайте.

Дамата се извини за ненадейното посещение, благодари още веднъж почтително, седна на посоченото място и в същия миг измъкна от ръкава на кимоното си нещо бяло, очевидно носна кърпичка. Щом забеляза това, професорът веднага ѝ предложи оставеното на масата корейско ветрило и седна срещу нея.

— Имате великолепен дом! — Дамата огледа с подчертан интерес гостната.

— Нищо особено. Просто твърде обширен, може би... — отвърна свикналият с подобни любезности професор, приближи към дамата току-що внесения от прислужницата охладен чай и побърза да ѝ прехвърли разговора.

— Е, как е колегата Нишияма? Надявам се, че е по-добре, нали?

— Н-не — дамата отпусна смирено ръце в скута си, замълча за миг и изрече тихо с все същия спокоен и равен тон: — Всъщност днес си позволих да ви посетя във връзка със сина си. Сполетя ни нещастие. А приживе той ви бе толкова задължен...

Професорът предполагаше, че гостенката не посяга към чая си от стеснителност, и тъкмо се канеше да отпие от своя, тъй като вярваше, че е по-добре да ѝ даде пример, отколкото да я подканя натрапчиво. Но думите ѝ го потресоха, преди чашката да докосне меките му мустаци. Да отпие ли от чая си, или да не отпие? Няколко мига това колебание измъчваше съзнанието му съвсем независимо от мисълта за смъртта на младежа. Но, от друга страна, не можеше и да държи до безкрайност чашката до устата си. В крайна сметка професорът се реши, отпи на един дъх половината от чая, сбърчи вежди и изрече сподадено:

— Така значи...

— ... и в болницата толкова често ми говореше за вас, че макар да съзнавам колко сте зает, все пак се осмелих да ви обезпокоя, за да ви съобщя за смъртта му и в същото време да ви благодаря...

— Какво говорите! Моля ви... — той остави чашката, грабна синьото ветрило от восъчна хартия и съкрушен промълви: — Така, значи... Какво нещастие! Да си отиде толкова млад, когато животът е пред него!... Отдавна не го бях навестявал и предполагам, че вече е по-добре, а то... Кога се случи това? Кога почина?

— Вчера беше седмият ден.

— И навярно в болницата?

— Да, там.

— Каква неприятна изненада наистина!

— Лекарите направиха всичко възможно, тъй че не остава друго, освен да се примирим със съдбата. И все пак, когато се случи, неволно възроптах вътрешно, макар да съзнавах, че не постъпвам добре...

По време на този разговор професорът направи необикновено откритие — нищо във вида и поведението на гостенката не подсказваше, че е загубила сина си. В очите ѝ нямаше сълзи. Гласът ѝ звучеше делнично, а на всичко отгоре в ъглите на устните ѝ потрепваше усмивка. Тъй че ако се абстрахираше от думите ѝ и само я наблюдаваше, човек би помислил, че става дума за ежедневни дреболии... Професор Хасегава бе наистина смаян.

... Отдавна, още по времето, когато учеше в Берлин, се спомина Вилхелм I, бащата на сегашния кайзер. Професорът научи вестта в кафенето, където бе постоянен посетител, но тя, естествено, не му направи особено впечатление. От кафенето той, както винаги енергично и с бастунчето под мишница, се прибра в своя пансион, но щом отвори външната врата, двете деца на хазяйката се хвърлиха на врата му и заридяха в един глас. Едното беше дванадесетгодишно момиченце в кафява жилетка, а другото — деветгодишен хлапак по къси сини панталонки. Смаян, професорът, който много обичаше деца, взе да милва русите им главици и да ги утешава: „Какво се е случило, а? Хайде, хайде, какво се е случило?“. Ала децата дълго още не преставаха да ридаят, докато най-сетне не изхлипаха: „Съобщиха, че дядо Император умрял!“.

Професорът се изненада безкрайно, че и децата оплакват кончината на държавния глава. Това обаче го накара да се замисли не само за отношенията между двореца и народа. В Европа, и изобщо на Запад, той, японецът, последователят на бушидо, много често имаше поводи да се учудва от твърде необичайния за него маниер на европейците да изразяват бурно и невъздържано чувствата си. Колкото и да се мъчеше, и досега например не можеше да забрави онази смесица от недоумение и съчувствие, която бе изпитвал в подобни случаи. А ето че днес се удивляваше със същата сила на тъкмо обратното — че жената изобщо не плаче.

Но веднага след първото професорът направи второ откритие.

Това се случи, когато двамата с гостенката преминаха от спомените за покойния ѝ син към дреболии от ежедневието, а сетне отново се върнаха към спомените за младежа. Ветрилото кой знае как се изплъзна от ръката на професора и падна на паркета. Разговорът не беше чак толкова напрегнат, че да не търпи нито минута пауза, тъй че Хасегава се наведе за ветрилото под масичката досами скритите в пантофи бели таби^[7] на жената.

В този миг погледът му се закова върху коленете на гостенката, където лежаха ръцете ѝ с носната кърпичка. Това не бе, разбира се, никакво откритие. Но професорът забеляза, че ръцете на дамата се тресат неудържимо. Забеляза и как навярно в стремежа си да потисне своето вълнение тя мачка с ръце кърпичката, и то тъй силно, че едва не я разкъсва. И накрая забеляза как измежду изящните пръсти избродираните краища на изпомачканата копринена кърпичка потрепват сякаш развени от лек ветрец... Лицето на дамата се смееше, ала всъщност тя ридаше с цялото си същество.

Професорът вдигна ветрилото и когато отново се изправи срещу гостенката, изразът на лицето му бе съвсем друг — необикновено важен и донякъде театрален; израз, породен от благочестивото, почти религиозно съзнание, че е зърнал нещо непозволено, както и от изпълнението го при тази мисъл задоволство.

— Нямам деца, но и аз разбирам безутешната ви скръб, госпожо — промълви той с тих и задавен от вълнение глас, отмятайки малко неестествено глава назад, сякаш да избегне нещо заслепяващо очите.

— Много ви благодаря. Ала вече нищо не може да се направи — сведе глава в лек поклон дамата. А ведрото ѝ лице бе все така озарено от спокойна усмивка.

* * *

Минаха два часа. Професорът се изкъпа, вечеря, хапна череша и пак се разположи удобно в плетеното кресло на верандата.

Късният залез все още хвърляше слаби отблясъци и на просторната веранда с широко разтворена стъклена врата продължаваше да светлее. Вече доста време професорът седеше в тази дрезгавина праметнал крак върху крак и отпуснал глава на облегалката

на креслото и съзерцаваше разсеяно червените ресни на фенера-гифу. Книгата лежеше в ръцете му, но той не бе прочел нито ред повече. Имаше, разбира се, причина — съзнанието му бе все още във властта на спомена за храброто поведение на Нишияма Ацуко.

Докато вечеряха, разказа на жена си всичко от начало до край и похвали държането на дамата, като го нарече бушидо на японката. Жена му, която обичаше силно Япония и японците, се трогна от разказа му. Професорът бе особено доволен, че е открил в лицето на жена си такъв възторжен слушател. И сега в съзнанието му на донякъде благоденствен фон изплуваха жена му, дамата и фенерът-гифу.

Професорът прекара дълго в блажен унес. Но изведнъж си спомни, че от едно списание го бяха помолили за статия. В рубриката „Писма до съвременната младеж“ списанието помещаваше мненията на разни ерудити по проблемите на морала. Ще опиша впечатленията от днешната си среща с Нишияма Ацуко, реши професорът и се почеса по главата.

В ръката, с която се почеса, бе държал книгата. Професорът едва сега се сети за Стриндберг и отвори тома на страницата, отбелязана с визитката. Това съвпадна с появата на прислужницата, която запали фенера-гифу над главата му, тъй че ситният шрифт стана далеч по-четлив. Всъщност на професора не му се четеше особено и той плъзна разсеяно очи по страницата. Стриндберг пишеше: „... През годините на моята младост се говореше много за носната кърпичка на госпожа Хайберг — струва ми се, парижанка — или за похвата на двойна игра, изразяващ се в това, че докато госпожата се смее, ръцете ѝ разкъсват кърпичката. Днес ние наричаме това лош вкус...“.

Професорът отпусна книгата на коленете си. Отпусна я, но не я затвори и визитната картичка на Нишияма Ацуко остана върху страницата. В момента обаче той не мислеше за дамата. Нито за жена си или за японската култура. В главата му се въртеше нещо непонятно, което заплашваше да разруши всеки миг тихата хармония в душата му. Отреченият от Стриндберг сценичен похват и проблемите на съвременния морал бяха, разбира се, коренно различни неща. Ала в подтекста на току-що прочетеното се таеше внушение, което разваляше спокойствието на приятно отпуснатия след банята професор. Бушидо и онзи там сценичен похват...

Професор Хасегава разтърси глава и отново вдигна втрещен поглед към ярката светлина на фенера-гифу, по който бяха изрисувани есенни цветя...

Септември 1916 г.

[1] Ю. А. Стриндберг (1839–1912) и Оскар Уайлд (1856–1900) са били изключително модерни в Япония през първите десетилетия на нашия век. Показателно е, че професор Хасегава, който претендира да бъде в крак с времето, за да не изостава от интересите на своите студенти, чете не най-популярните им произведения, а критическите статии на Стриндберг „Драматургия“, есеистичните записки на Оскар Уайлд „Намерения“ и лирическата му изповед „De Profundis“. — Бел.р. ↑

[2] Фенер с елипсоидна форма, наречен по името на местността Гифу, където първоначално е бил изработван. — Б.р. ↑

[3] Бушидо (букв. „пътят на война“) — кодекс на самурайската чест, разработен през периода на зрелия феодализъм в Япония (XIII–XIV в.). Основните положения в него са: васална вярност, чувство за дълг и справедливост, синовна почит и подчинение на по-възрастните, мъжество и храброст. Като всяко исторически обусловено явление обаче кодексът бушидо е тясно свързан със своето време, когато е изиграл обективно прогресивна роля, докато стремежът той да бъде възстановен векове по-късно е дълбоко реакционен по своята същност. Тъй че и опитите на професор Хасегава да обясни „японския характер“ в началото на нашия век само чрез бушидо са безпочвени и илюзорни, което Акутагава показва доста саркастично в своя разказ. — Бел.р. ↑

[4] „Тайкоки“ — популярна пиеса от края на XVIII — началото на XIX век. Десетата картина е била най-интересната и най-дискутираната, „пробен камък“ за актьорско майсторство. — Бел.р. ↑

[5] Тип върхно кимоно. — Б.р. ↑

[6] Прическа, която са могли да имат само омъжените жени. — Б.р. ↑

[7] Къси бели чорапки с един пръст за традиционните японски обувки с каишка. — Б.р. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.